

ASEAN กับ สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงของภูมิภาค

ASEAN and Security Architecture in ASEAN

บทความวิชาการ

กองภูมิภาควิทยาการ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
E-mail: piyanutt@yahoo.com

บทคัดย่อ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ ๒๑ มีบทบาทมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนผ่านของอำนาจ ซึ่งเป็นระบบโลกที่สหรัฐฯ เป็นศูนย์กลางเป็นระบบที่เปลี่ยนผ่านไปสู่อำนาจใหม่ สำหรับสถาปัตยกรรมด้านความมั่นคง หมายถึง การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ หรือระเบียบโลก หรือระเบียบในภูมิภาค โดยสถาปัตยกรรมความมั่นคงยังหมายถึงโครงสร้างความร่วมมือทางด้านการมั่นคง หรือโครงสร้างความสัมพันธ์ทางด้านการมั่นคงระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วย ๑) ความเข้าใจร่วมกัน ๒) มีกฎกติการ่วมกัน และ ๓) มีความคาดหวังร่วมกัน ทั้งหมดรวมเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางด้านการมั่นคง เพื่อเป้าหมายในการสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค

ปัจจุบันสถาปัตยกรรมความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี ๒ วง ได้แก่ ๑) ระบบที่สหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นดุมล้อและซี่ล้อ (Hub and Spoke) ลักษณะเด่นคือเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูง เนื่องจากเป็นข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีความร่วมมือที่ชัดเจน ๒) ระบบสถาปัตยกรรมความมั่นคงที่มีอาเซียนเป็นศูนย์กลาง มีข้อดีคือความเท่าเทียมกัน และการแลกเปลี่ยน สำหรับข้อด้อย คือ ความเป็นพหุภาคี (Multilateral) ทำให้การได้รับฉันทามติจะกระทำได้ยาก ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการบริหารความขัดแย้งลดลง สำหรับแนวโน้มสถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาคในอนาคต อาจเกิดได้ ๓ รูปแบบ ๑) Co-Existence US. Centric Security Structure คือ โครงสร้างทางด้านการมั่นคงร่วมกันระหว่างอาเซียนและสหรัฐฯ ที่เรียกว่า “ดุมล้อและซี่ล้อ (Hub and Spoke)” โดยมีอาเซียน สหรัฐฯ และจีนรวมอยู่ด้วย ๒) Co-Existence But Not Work Together คือ การมีบทบาทสัมพันธ์แต่ไม่ทำงานร่วมกัน นั่นคือ การที่สหรัฐฯ มีบทบาท และให้การสนับสนุนฟิลิปปินส์และเวียดนาม ส่วนอาเซียนไม่มีบทบาท อำนาจ หรือเอกภาพในการแก้ปัญหา และ ๓) แบบทวิภาคี คือ อาเซียนไม่สามารถดำเนินการได้ต้องเกิดโครงสร้างความมั่นคงใหม่ที่มีจีนเป็นศูนย์กลาง แต่ต้องใช้ความยืดหยุ่นแบบ ๓ เสา ระหว่าง สหรัฐฯ – จีน – อาเซียน เกิดเป็นสถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงใหม่

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคง, ระเบียบโลก, และความร่วมมือทางด้านการความมั่นคง

Abstract

ASEAN, in the 21st Century, has ever increasingly more important roles in the World. There has been shifted from the old World of US. centric into the new system of World order. By definition, security architecture generally means forms or sets of relationship between countries within the region, including, the cooperation structure among them. These may include the followings; 1) Common Understanding 2) Common Norms 3) Common Expectation. These are components of regional security relationship or structure for stability of the region itself.

Currently, security architecture within ASEAN has two main characteristics, which are 1) The U.S. Centric Security Architecture (Hub and Spoke), which is considered to be most effective since it is based on written agreements and pre-defined cooperation, 2) ASEAN Centrality Security Cooperation, which has many desirable characteristics such as equality, faire exchanges, but the down sides is its multilateralism in nature which consensus is difficult, therefore lessening its effectiveness in resolving disputes. For future security architecture, there may be three types of outcomes. They are 1) Co-Existence Security Structure in which is also called Hub and Spoke

with ASEAN, U.S. and China take part in the scheme, 2) Co-Existence but Not Work Together in which the U.S. has important roles in supporting the Philippines and Vietnam, but, ASEAN has less significant roles to contribute due to its lacking of consensus on the issue, 3) Bilateral in which ASEAN is not effective, therefore, there rises new security architecture with China as the center, but, with loosen cooperation between the U.S. – China – ASEAN.

Keywords: Security Architecture, World order, Regional Cooperation Structure

๑. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในศตวรรษที่ ๒๑

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ ๒๑ มีการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและพลวัตแห่งอำนาจ การเคลื่อนย้ายอำนาจ (Power shift) จากตะวันตกไปตะวันออก ซึ่งในศตวรรษที่ ๒๑ ฝั่งตะวันออกหรือเอเชียมีบทบาทมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนผ่านของอำนาจ (Transition of power) ซึ่งเป็นระบบโลกที่สหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง (US. Centric World Order) เป็นระบบที่เปลี่ยนผ่านไปสู่อำนาจใหม่ สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and Economic Transformation) โดยเฉพาะมิติทางภูมิเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่าอาเซียนมีการบูรณาการทางเศรษฐกิจเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปลายปี ๒๐๑๕ และประชาคมการเมืองและความมั่นคง รวมถึงประชาคมสังคมและวัฒนธรรม นำไปสู่การ

พัฒนาการเมืองความมั่นคงกลุ่มอาเซียน การลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความร่วมมือกับประเทศนอกภูมิภาค และประเทศใกล้เคียงกันมีการทำข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

- ภูมิเศรษฐศาสตร์ (Geo-Economic) ของอาเซียน กำลังมีความสำคัญขึ้นมา รวมถึงมีความร่วมมือที่ลึกซึ้งเพิ่มมากขึ้นด้วย

- ภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-Politic) ของเอเชียอาคเนย์ มีความขัดแย้งด้านอธิปไตยทางทะเล เช่น กรณีความขัดแย้งดินแดนในทะเลจีนใต้

- ภูมิสังคมศาสตร์ (Geo-Social) ความแตกต่างทางสังคมและเชื้อชาติยังคงมี โดยเฉพาะปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศเมียนมา

๒. ภัยคุกคามเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ ๒๑

ภัยคุกคามเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย การย้ายถิ่นฐาน อาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมข้ามชาติทางทะเล โรคระบาดข้ามชาติ ฯลฯ ซึ่งเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ รวมถึงการแข่งขันของมหาอำนาจ ทั้งหมดเป็นภัยคุกคามต่อภูมิรัฐศาสตร์ และภูมิเศรษฐศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ ซึ่งหลังสิ้นสุดสงครามเย็นที่ผ่านมา อาเซียนมีการปรับตัวและพยายามสร้างสถาปัตยกรรมความมั่นคงรูปแบบใหม่ เช่น การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF) ที่จัดว่าเป็นเวทีหลักที่จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงและเสถียรภาพของภูมิภาคนี้ ซึ่งสถาปัตยกรรมดังกล่าวมีอาเซียนเป็นศูนย์กลาง

๓. แนวคิดทางสถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาค (Regional Security Architecture)

แนวคิดทางสถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาคมีมา มากกว่า ๒๐ ปี (๑๙๙๐) ส่วนโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีมา มากกว่า ๓๐ ปี (๑๙๘๐) สถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาคมีบัญญัติในรัฐศาสตร์ในปี ๑๙๙๐ โดย ยูซูป บาดันตี นักวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำแก่ประธานาธิบดีซูฮาร์โต แห่งอินโดนีเซีย ว่าสถาปัตยกรรมในภูมิภาค (Regional Architecture) ในปี ๑๙๙๔ นั้น ASEAN ควรแสวงหาโครงสร้างใหม่ ทางด้านความมั่นคง และยังมีคิดอีกหลายคน กล่าว ในปี ๑๙๙๐ ว่า ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดควรสร้างความสัมพันธ์ของความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า สถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Regional Architecture)

๓.๑ สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคง

๓.๑.๑ สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคง หมายถึง การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ หรือระเบียบโลก (World Order) หรือระเบียบในภูมิภาค และสถาปัตยกรรมความมั่นคง รวมถึงโครงสร้างความร่วมมือทางด้านการความมั่นคง (Regional Cooperation Structure) หรือโครงสร้างความสัมพันธ์ทางด้านการความมั่นคงระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค ซึ่งโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งไม่เพียงพอ ต้องมี

- ความเข้าใจร่วมกัน (Common Understanding)
- มีกฎกติการ่วมกัน (Common Norms)
- มีความคาดหวังร่วมกัน (Common Expectation)

ทั้งหมดรวมเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางด้านการความมั่นคง เพื่อเป้าหมายในการสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค (Regional Stability)

๓.๑.๒ อาเซียนเป็นศูนย์กลาง(ASEAN Centrality) เริ่มในปี ๑๙๙๐ โดยอาเซียนมองเห็นโอกาสเนื่องจากหลังสงครามเย็น ความขัดแย้งต่าง ๆ ลดลง อุดมการณ์ทางการเมืองลดลง คอมมิวนิสต์ลดลง เหลือประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์เพียง ๕ ประเทศ โดยเฉพาะยุโรปไม่มีประเทศคอมมิวนิสต์อยู่ ความเปลี่ยนแปลงความมั่นคงในโลกและภูมิภาคจึงสร้างโอกาสให้อาเซียนสามารถสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงและมิบเทาบาในการริเริ่ม เช่น การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF) โดยมีอาเซียนเป็นแกนกลาง

๓.๑.๓ โครงสร้างจะมีผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ อาเซียน ๑๐ ประเทศ และมหาอำนาจ ๑๐ ประเทศ (๕ คู่) ประกอบด้วย สหรัฐฯ – แคนาดา ญี่ปุ่น – เกาหลี ออสเตรเลีย – นิวซีแลนด์ อินเดีย – จีน สหภาพยุโรป – รัสเซีย ซึ่งทั้งหมดคือประเทศคู่เจรจาของ ARF

๓.๑.๔ เวทีพูดคุยด้านความมั่นคง หรือเวทีพหุภาคี (Multilateral) ทำให้เกิดการลดความระแวงระหว่างกัน เสริมสร้างความไว้วางใจ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของ Security Architecture ที่มีอาเซียนเป็นแกนกลาง ประกอบด้วย ARF, ADMM และ ADMM-plus สมัยก่อนที่จะมี ARF อาเซียนมีโครงสร้างความร่วมมือในภูมิภาค แต่ไม่ใช่อาเซียนเป็นแกนกลาง เนื่องจากมีความร่วมมือที่มีสหรัฐฯ เป็นแกนกลางที่เรียกว่า US. Centric Security Cooperation Structure หรือโครงสร้างความร่วมมือทางด้านความมั่นคงที่มีสหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นดุมล้อและซี่ล้อ (Hub and Spoke) คือ สหรัฐฯ เป็น Hub ส่วนประเทศต่างๆ เป็น

Spoke ลักษณะความร่วมมือเป็นทางการ (Formal cooperation) มีข้อตกลงลายลักษณ์อักษร มีลักษณะเป็นพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ (Strategic Alliance) เกี่ยวกับความร่วมมือทางทหาร สำหรับหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เรียกว่า (Strategic Partnership) ความแตกต่างกันคือ **Strategic Alliance** มีข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติร่วมกันในบางสถานการณ์ เช่น ความร่วมมือทางทหารระหว่างกัน แต่ **Strategic Partnership** เป็นความตกลงร่วมมือกันที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ไม่มีผลผูกพันทางการปฏิบัติ

๓.๑.๕ ก่อนปี ๑๙๙๒ โครงสร้างความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเป็นดุมล้อและซี่ล้อ มีข้อตกลงที่เป็นทวิภาคี (Bilateral) อาทิ สหรัฐฯ – ญี่ปุ่น สหรัฐฯ – ออสเตรเลีย สหรัฐฯ – เกาหลีใต้ สหรัฐฯ – ฟิลิปปินส์ สหรัฐฯ – ไทย ฯลฯ

๓.๑.๖ เป้าหมายของสถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงได้แก่ การสร้างความไว้วางใจด้วยกระบวนการต่างๆ การลดความหวาดระแวง การสร้างความร่วมมือ และการสร้างความมั่นคงร่วมกัน ซึ่ง ARF เป็นนวัตกรรม และเป็นกลไกรักษาเสถียรภาพในภูมิภาค ซึ่งแนวทางปฏิบัติการของ ARF ประกอบด้วย ๑) การสร้างความไว้วางใจ (Confidence building) ๒) การทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) และ ๓) วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution)

๓.๑.๗ ในอดีตพิจารณามิติการเมือง แต่ในปัจจุบันได้พิจารณามิติด้านเศรษฐกิจร่วมด้วย เนื่องจากความมั่นคงทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบทางด้านความมั่นคงและการเมือง อาเซียนพยายามพัฒนาใน ๒ ด้าน

คือ ARF และ ADMM อาเซียน + ๓ (จีน ญี่ปุ่น เกาหลี) เกิดขึ้นหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี ๑๙๙๗ โดยเฉพาะ Chiang Mai Initiative ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือทางการเงิน การเงิน แบบพหุภาคีในอนาคตอาจมี ASEAN Monetary Fund หรือ AMF

๔. สถาปัตยกรรมความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มี ๒ วง ได้แก่

๔.๑ ระบบที่สหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง (US. Centric Security Architecture หรือ Hub and Spoke) ลักษณะเด่นคือเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูง เนื่องจากเป็นข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีความร่วมมือที่ชัดเจน แต่ปัจจุบันในศตวรรษที่ ๒๑ ภาพของภัยคุกคามมีการเปลี่ยนแปลงไป สหรัฐฯ กลับมานั่งเฝ้าในประเด็นนี้ด้วย Rebalance Asia และ Pivot to Asia

๔.๒ ระบบสถาปัตยกรรมความมั่นคงที่มีอาเซียนเป็นศูนย์กลาง (ASEAN Centrality Security Cooperation Structure) มีข้อดี คือ ความเท่าเทียมกัน และการแลกเปลี่ยน สำหรับข้อด้อย คือ ความเป็นพหุภาคี (Multilateral) เนื่องจากมีความหลากหลาย ดังนั้น ทำให้การได้รับฉันทามติจะกระทำได้อย่างยาก ทำให้ประสิทธิภาพในการบริหารความขัดแย้งลดลง

๕. ประเด็นความท้าทายสถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาค

๕.๑ การที่ภัยคุกคามเปลี่ยนรูปแบบ จากอดีตที่ผ่านมาเป็นภัยคุกคามจากรัฐ เขตแดน และอุดมการณ์ ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนไปหลายรูปแบบ ขณะที่ภัยคุกคามตามรูปแบบเดิม (Traditional Security) มาจากรัฐอื่น หรือเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเด็นปัญหาข้อพิพาทเรื่องเขตแดนทางบก - ทางทะเล เช่น ข้อพิพาททางบกระหว่างไทย-กัมพูชา

ข้อพิพาททางทะเลจีนใต้ระหว่างจีน-ไต้หวัน และ จีน - ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย และบรูไน ยังคงมีอยู่ ทำให้เกิดการเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถทางด้านการทหารของประเทศในภูมิภาค ปัญหาทะเลจีนใต้นับเป็นปัญหาที่สำคัญ (Hot-Spot) ของภูมิภาคที่ต้องหาทางแก้ไข

๕.๒ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ อาทิ การก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติ การอพยพทางทะเล ปัญหาโจรสลัด และการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย รวมถึงยาเสพติด ปัญหาเหล่านี้คือรูปแบบภัยคุกคามที่เปลี่ยนแปลงไป และจะมากขึ้นเรื่อย ๆ ของภูมิภาคที่ประเทศใดประเทศหนึ่งไม่สามารถแก้ไขได้อย่างครบวงจร ต้องอาศัยชาติสมาชิกอาเซียนร่วมแก้ปัญหา

๖. การแข่งอำนาจระหว่างประเทศมหาอำนาจนอกเอเชียแปซิฟิก (Power Competition)

สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงเป็นการจัดการปัญหาและความท้าทายของกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กลุ่มอาเซียนมีแนวโน้มการรวมตัวที่เข้มแข็ง จนอาจผลักดันให้อาเซียนแปลงสภาพเป็นขั้วอำนาจใหม่ บนเวทีเศรษฐกิจและการเมืองของเอเชีย ซึ่งมีทั้งอำนาจในการต่อรองและพลังดึงดูดการลงทุน แม้อาเซียนจะมีแนวโน้มเป็นมหาอำนาจเศรษฐกิจระดับกลางในโลก เอเชียยุคใหม่ หากแต่การเชื่อมโยงบูรณาการกับภูมิภาครอบข้างและประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ โดยเฉพาะ สหรัฐฯ จีน อินเดีย และญี่ปุ่น ยังคงทำให้อาเซียนต้องพิจารณายุทธศาสตร์ของอาเซียนอยู่เสมอ เนื่องจากประเทศมหาอำนาจดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลในโลกปัจจุบันดังต่อไปนี้

๖.๑ สหรัฐฯ ปัจจุบันคงสถานะความเป็นเจ้าทาง การเมืองและการทหาร พร้อมกับการแข่งขันเพื่อ ถ่วงดุลจีน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสหรัฐฯ มักมองอาเซียนในฐานะหน่วย ภูมิศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับภูมิภาคข้างเคียงในเอเชีย-แปซิฟิก อาทิ เอเชียตะวันออกเฉียง และออสเตรเลีย-โอเชียเนีย สำหรับ แผนกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจ สหรัฐฯ ได้ตั้งเป้าผลักดันให้ อาเซียนมีกรอบการค้าพหุภาคีร่วมกับสหรัฐฯ ทั้งในแง่ ของการเปิดตลาดเสรี การบูรณาการเศรษฐกิจ และการ ปฏิรูปกฎระเบียบการค้าที่มีมาตรฐานเดียวกัน

๖.๒ จีน ปัจจุบันได้กลับอิทธิพลของสหรัฐฯ ทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็น แผนยุทธศาสตร์ของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย ล่าสุด ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ได้ชูยุทธศาสตร์ “อีไต้อีลุ่” หรือ “One Belt, One Road” อันเป็นการพลิกฟื้น เส้นทางสายไหมในอดีตเพื่อสร้างข่ายระเบียงเศรษฐกิจ โดยมีอาเซียนเป็นส่วนหนึ่ง โดยคำว่า “Belt” คือ “Silk Road Economic Belt” ส่วนคำว่า “Road” หมายถึง “Maritime Silk Road” ซึ่งมีเส้นทางส่วนหนึ่งพาด ผ่านทะเลจีนใต้และช่องแคบมะละกา สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ “ป้อมหัวสะพาน” ของมณฑลยูนนานที่มี อยู่แต่เดิม ซึ่งรัฐบาลปักกิ่งก็เห็นตรงกันว่าการเชื่อมต่อทาง ภูมิศาสตร์จะทำให้จีนมีศักยภาพเกี่ยวผลประโยชน์ใน อาเซียนเหนือกว่ารัฐมหาอำนาจอื่นๆ

๖.๓ อินเดีย ปัจจุบันเน้น “นโยบายมุ่งสู่ตะวันออก” (Look East Policy) โดยได้รับการสานต่ออย่าง แข็งขันจากรัฐบาลชุดใหม่ ซึ่งมีการผลักดันอาเซียนให้เป็น สะพานเชื่อมเศรษฐกิจกับเอเชียตะวันออกเฉียงและเป็นจุด ยุทธศาสตร์ความร่วมมือรอบอ่าวเบงกอล และยังเตรียม

ปรับกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อรัฐคู่ค้า เพื่อสร้างกรอบ ความร่วมมือเศรษฐกิจอาเซียน-อินเดีย รวมถึงพยายาม เพิ่มระดับความร่วมมือกับญี่ปุ่น เพื่อขยายอำนาจการ ลงทุนในอาเซียนและใช้เป็นเครื่องมือต่อต้านถ่วงดุลจีน

๖.๔ ญี่ปุ่น ปัจจุบันขยับฐานการลงทุนพร้อมดึง ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานราคาถูกจากรัฐอาเซียน เช่น พม่า ลาว กัมพูชา อินโดนีเซีย ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ หลักเพื่อตอบสนองการชะงักงันทางเศรษฐกิจและสภาวะ ขาดแคลนแรงงานของญี่ปุ่น รวมทั้งยังแผ่อิทธิพลเหนือ อาเซียนผ่านโครงการช่วยเหลือของธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เช่น การขยาย ระเบียงโลจิสติกส์ตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) จากเมืองท่าด่านิงของเวียดนาม ทะลุ ลาว ไทย เข้าสู่เมืองท่ามะละแหม่งของพม่า หรือ การใช้การทูตมนุษยธรรมและสิ่งแฉล้มเพื่อฟื้นฟูความ ยากจนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในหลายประเทศ เช่น ลาวและพม่า ถือเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ญี่ปุ่นนำมาใช้ ผลักดันอิทธิพลจีนออกจากอาเซียน รวมถึงเป็นการสร้าง สายสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับประเทศทั้งหลายในอาเซียน

๗. ประเมินภาพอนาคตของสถาปัตยกรรมภูมิภาค : ASEAN ศูนย์กลางสถาปัตยกรรมภูมิภาคในศตวรรษ แห่งเอเชีย

๗.๑ ความไม่สมดุลระหว่างภูมิเศรษฐศาสตร์ ภูมิรัฐศาสตร์ และภูมิสังคมศาสตร์ของ ASEAN ทางด้าน เศรษฐกิจที่มีการพัฒนาอย่างมาก แต่ภูมิรัฐศาสตร์มีความ แตกต่างกันและสร้างปัญหา ในขณะที่ภูมิสังคมศาสตร์ มีแนวทางที่แตกต่างในทุกสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจาก ความแตกต่างของชาติสมาชิกอาเซียน ชนชั้นกลาง (Middle class) ยังมีสัดส่วนที่น้อย ความเชื่อทางสังคม

บุคคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีความหลากหลาย ต้องสร้างความเจริญที่ไปด้วยกันของ ASEAN ทั้งหมดให้เกิดขึ้น

๗.๒ ความไม่สมดุลทางภูมิเศรษฐศาสตร์ กับ ภูมิรัฐศาสตร์ โดยในทางภูมิเศรษฐศาสตร์มีการจัดตั้ง ธนาคาร ASEAN Investment Infrastructure Bank (AIIB) และยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมในศตวรรษ ที่ ๒๑ (One belt One road Initiative) แต่ในขณะที่ทางภูมิรัฐศาสตร์ ยังคงมีความตึงเครียดระหว่างชาติ มหาอำนาจ

๗.๓ พลวัตขั้วอำนาจโลก (Geopolitics) เปลี่ยนแปลง จาก Bi-polar (อเมริกา- รัสเซีย ก่อนปี ๑๙๙๐) ไปเป็น Uni-polar หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งปัจจุบันส่งผลกระทบต่อสถาปัตยกรรมความมั่นคง โลกโดยรวม

๘. ภาพแนวโน้มสถาปัตยกรรมความมั่นคงในภูมิภาค ในอนาคต อาจเกิดได้ ๓ รูปแบบ

๘.๑ Co-Existence US. Centric Security Structure เป็นโครงสร้างทางความมั่นคงร่วมกันระหว่าง อาเซียนและสหรัฐฯ ที่เรียกว่า “Hub and spoke” โดยมีอาเซียน สหรัฐฯ และจีนรวมอยู่ด้วย ภายใต้ ARF ที่มีมากกว่า ๒๐ ปี เจ็อนไขที่สำคัญ คือ อาเซียนต้อง มีบทบาทหลักและบทบาทนำที่แท้จริง เนื่องจากการไม่มีความเห็นพ้องต้องกันในประเทศต่าง ๆ หรือการไม่มีฉันทมติจะทำให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพในการปฏิบัติ

๘.๒ Co-Existence But Not Work Together คือ การมีบทบาทสัมพันธ์แต่ไม่ทำงานร่วมกัน นั่นคือ การที่ สหรัฐฯ มีบทบาท และให้การสนับสนุนฟิลิปปินส์และ เวียดนาม ส่วนอาเซียนไม่มีบทบาท อำนาจ หรือเอกภาพ ในการแก้ปัญหา

๘.๓ แบบทวิภาคี (Bilateral) อาเซียนไม่สามารถ ดำเนินการได้ต้องเกิด New security structure ที่มีจีน เป็นศูนย์กลาง แต่เนื่องจากจีนยังไม่พร้อมทางด้านการ ทหาร จึงต้องใช้ความยืดหยุ่นแบบ ๓ เสา ระหว่าง สหรัฐฯ – จีน – อาเซียน โดยโครงสร้างความมั่นคงใหม่ (New security architecture) มีรูปแบบตามที่นายกรัฐมนตรี จีน หลี่ เค่อเฉียง กล่าวที่บรูไน ในปี ๒๐๑๓ ว่า “จีนกับ อาเซียนควรมีความสัมพันธ์แบบ ๒ + ๗” คือ

- ๒ เป้าหมาย ประกอบด้วย (๑) การไว้วางใจ เชื่อใจและมีความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี และ (๒) การพัฒนา ทางด้านความร่วมมือและเศรษฐกิจ

- ๗ วิธีการ ประกอบด้วย (๑) ลงนามใน สนธิสัญญาเป็นเพื่อนบ้านที่ดี (Treaty of Good Neighbor) (๒) การกระชับความร่วมมือทางด้านความ มั่นคง (๓) การ up-grade อุดมการณ์อาเซียน-จีน (๔) การจัดตั้งธนาคาร ASEAN Investment Infrastructure Bank (AIIB) (๕) การกระชับความร่วมมือทางการเงิน (Chiang Mai Monetary Fund) (๖) การสร้าง Maritime Silk Road และ (๗) การสร้างความร่วมมือระหว่าง ประชาชน ซึ่งในปัจจุบัน ๗ วิธีการนั้นได้มีการดำเนินการ อย่างต่อเนื่องระหว่าง ASEAN – จีน

สรุป

ความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับชาติมหาอำนาจ เช่น สหรัฐฯ และจีน จึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะ ผลักดันทั้งสถาปัตยกรรมด้านเศรษฐกิจ และ สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้สามารถเดินหน้าได้อย่างมั่นคง และ เกิดสถานะที่มีเสถียรภาพขึ้นในภูมิภาค ซึ่งมีมติทั้ง ๓ มติ ที่ประกอบด้วย ภูมิรัฐศาสตร์ ภูมิเศรษฐศาสตร์

และภูมิสังคมศาสตร์ ต้องสามารถบูรณาการเข้าด้วยกันได้อย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาติในภูมิภาคนี้

ปัญหาที่เกิดขึ้นของภูมิภาค โดยเฉพาะความแตกต่างและอิทธิพลของประเทศที่มีพลังมากกว่า โดยเฉพาะจีน ต่อประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนในระดับทวิภาคี ถ้ามีมากเกินไปอาจก่อให้เกิดความหวาดระแวง และการกลัวการครอบงำ ถ้าน้อยเกินไปก็จะเป็นช่องว่างให้มหาอำนาจนอกภูมิภาคเข้ามาแทนที่ ดังนั้น การจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน จะต้องสร้างความเข้าใจ การมีส่วนร่วมการยอมรับในศักดิ์ศรีของแต่ละประเทศ และการให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการความขัดแย้งในเชิง Pre Crisis และ Crisis โดยใช้การพัฒนาการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) ให้มากขึ้น

ภาพจาก <http://www.uasean.com/kerobow01/36> สืบค้นเมื่อ ๘ ม.ค.๕๘

บรรณานุกรม

- กมล มหาภิรมย์. (๒๕๕๗). *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. ฉบับที่ ๑๔๓ – ๑๔๔. เรื่อง นโยบายด้านความมั่นคงของจีนในการทะเลจีนใต้. สถาบันการข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.
- กระทรวงการต่างประเทศ กรมอาเซียน กองอาเซียน. (๒๕๕๕). การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF). จาก <http://www.mfa.go.th>.
- กระทรวงการต่างประเทศ กรมอาเซียน กองอาเซียน. (๒๕๕๘). การทูตเชิงป้องกัน ในกรอบการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก. จาก <http://www.mfa.go.th>.
- จันตรี สิ้นสุฤกษ์. (๒๕๕๖). *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. ฉบับที่ ๑๒๗ – ๑๒๘. เรื่อง กรณีพิพาทหมู่เกาะสแปรตลี : ทัศนะทางกฎหมายและการเมือง. สถาบันการข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.
- พรประไพ กาญจนรินทร์. (๒๕๕๔). *โครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ปรีชา จาสมุทร. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. (๒๕๕๖). ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับภายนอก. จาก <http://www.thaiindexnews.com>.
- ประภัศร์ เทพชาติ. (๒๕๕๑). ระบบความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกในยุคหลัง - หลังสงครามเย็น. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกศึกษา*, ๑๓(๑).
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (๒๕๕๓). *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. ฉบับที่ ๗๗. เรื่อง เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน. สถาบันการข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.
- สุชาติ บำรุงสุข. (๒๕๕๗). *จุลสารความมั่นคงศึกษา*. ฉบับที่ ๑๓๘ – ๑๓๙. เรื่อง Pivot to Asia: นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชีย - แปซิฟิก. สถาบันการข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (๒๕๕๔). ทะเลจีนใต้และหมู่เกาะสแปรตลีชนวนแห่งความขัดแย้งด้านสิทธิครอบครอง. *นโยบายพลังงาน*, (๕๑) จาก <http://www.eppo.go.th>.
- ASEAN Regional Forum. (2001). ASEAN Regional Forum (ARF) Concept and Principles of Preventive Diplomacy at the 8th ARF. From <http://aseanregionalforum.asean.org>.
- Preventive Diplomacy: Delivering Results. (2011). Report of the Secretary - General. United Nation. Printed at the United Nation. New York. From <http://www.un.org>.